POROČILA

O GREBENČEVI ZBIRKI V ETNOGRAFSKEM MUZEJU V LJUBLJANI

Marija Makarovič

Predmeti za svojo privatno zbirko, ki jih je nabral prof. Oton Grebenc[1] sam ali pa so mu jih prinašali njegovi študenti v prvi polovici 20. stoletja, so inventarizirani v knjigi Narodnega muzeja v Ljubljani od inventarne št. 11.000 do 13.797. Omenjene predmete je odkupila 26. julija leta 1929 Oblastna samouprava oblasti Ljubljanske od prof. Grebenca za 100.000 dinarjev in je naprosila tedanje ravnateljstvo Narodnega muzeja v Ljubljani, »da prevzame zbirko začasno v svojo shrambo, jo uredi in varuje pred vsako poškodbo, ko bo oblastna samouprava na tem, da lahko postavi poseben obrtno trgovinski muzej, se bo prenesla zbirka v ta muzej.«

Ker pa se »posebni obrtno zgodovinski muzej« ni nikdar ustanovil, je predmete Grebenčeve zbirke priključil tedanji ravnatelj dr. Josip Mal Narodnemu muzeju, ki je tudi oskrbel kupnino za to zbirko. V naslednjih letih pa se je za Grebenčevo zbirko začelo zanimati tedanje ravnateljstvo Etnografskega muzeja z utemeljeno pripombo, da so predmeti večidel etnografski. »Spor« je trajal več let in svoje mnenje o zbirki so dali tudi nekateri strokovnjaki. Vendar pa je zanimivo, da je celo prof. A. Sič, ki mu ne gre odrekati etnografskega znanja, označil v svojem dopisu z dne 3. IV. 1945 to zbirko za »obrtno trgovinsko, ker je le baza etnografskega značaja, vse drugo je le izumetničenje in moderniziranje. Zbirka ne spada v etnografski muzej, spada v obrtno trgovinstvo.«

Šele po osvoboditvi je uvidevno ravnateljstvo Narodnega muzeja odstopilo večji del etnografskih predmetov Etnografskemu muzeju po dogovoru med ravnateljem dr. Jožetom Kastelicem in ravnateljem dr. Borisom Orlom. Zaradi premajhnih depojskih prostorov pa so bili prevzeti le nekateri predmeti. Preostale etnografske predmete, to je 1614, je prevzela od Narodnega muzeja podpisana v času temeljitega pregledovanja Grebenčeve zbirke v letih 1954 do 1957. Okoli 50 etnografskih predmetov je še izposojenih v Narodnem muzeju, ker so razstavljeni v Muzeju na Blejskem otoku, in sicer so to slike na steklu, panjske končnice, leščerbe itd. Vsi drugi predmeti (1.183) pa so ostali bodisi v Narodnem muzeju, ker sodijo tja po svoji kulturno-zgodovinski vsebini (799), 384 predmetov se je izgubilo ali so jim bile izbrisane inventarne številke, kar prihaja v poštev predvsem pri železnih predmetih ali pa jim je bila pri pregledovanju v neprimernih prostorih spregledana kaka inventarna številka.

Poleg navedenih predmetov je prevzel Etnografski muzej še okoli 1300 risb in skic, predvsem s področja ljudskega stavbarstva, notranje opreme in umetnosti. Gradivo je iz raznih krajev Slovenije in tem bolj dragoceno, ker je iz časa, ko nam podobnega gradiva povsem primanjkuje.

[1] Profesor Oton Grebenc je bil rojen 18. oktobra 1875 v Mariboru, umrl pa je nekje na Avstrijskem ali Nemškem med zadnjo vojno.

I. Notranja oprema

Jedilni in kuhinjski pribor

Žlice, lesene, izrezljane in ornamentirane (35): Dražgoše, Gorjuše, Kranjska gora, Nemški rut ali rovt, Podkoren, Rateče, Purgštal, Sora pri Medvodah, Sorica pri Škofji loki, Stranska vas pri Stični.

Približna datacija izdelkov od 1850—1900.

Za predmete z inv. št. 11.408, 11.409 in 11.410 je navedena pripomba: »izdelal isti pastir na paši v Trenti, kjer ima Podkoren pravico paše še sedaj. Doma pa je bil ta pastir iz Podkorena, so ga poznali še takrat! Približna letnica izdelave 1870.«

Vilice, lesene (1): Dolenja vas pri Selcah. Približna datacija 1860.

Vilice, železne (9): Izdelano v Tolminu, Meranu na juž. Tirolskem in v Kruppovi tovarni, 19. stoletje.

Noži, les in železo (3): Rateče, Podkoren, Bela peč. Približna datacija 1880 do 1890.

Noži (29): Izdelano v Salzburgu, Meranu, Ibsitzu, Tolminu, Železnikih in na Češkem. Druga polovica 19. stoletja.

Brus (1): Salzburg.

Nožnica za nož, lesena (9): Bela peč, Podkoren, Kranjska gora, Rateče, Srednji vrh. Približna datacija 1850—1885.

Pribornice, usnjene (23): Osem pribornic je bilo najdenih in izdelanih v Ratečah, Podkorenom, Dolenji vasi, Škofji loki, Stražišču, približno v drugi polovici 19. stoletja. 15 pribornic importiranih iz Sp. Avstrije ali pa najdenih v različnih krajih Slovenije. Približna datacija 19. stoletje.

Kuhalnice, lesene (3): Bela peč, Knapovše pri Medvodah. Konec 19. stoletja.

Zajemalke, lesene (5): Za inv. št. 11.416 navedena pripomba: »starejša doba, čisto drug tip (nemški tip)«. Približna letnica 1800. Za 11.418 pa »to je novejše delo, vse na roke delano, okoli 1900«.

Vevnice (2): Dražgoše, Podkoren. Okoli 1880—1889.

Ribežni (3): Dražgoše in Sorica pri Železnikih. Prva polovica 19. stoletja in leto 1885. S pripombo: »narejeno pa gotovo kod drugod«.

Rog za klobase (1): Purgštal. Okoli 1890.

Valjar (1): Jamnik nad Kropo. Okoli 1880.

Deščica za rezanje mesa (1): Dražgoše, okoli 1900.

Možnar s tolkačem (2): Železniki in Bela peč, okoli 1850.

Mlinček (2): Kranj in Trbiž. Druga polovica 19. stoletja. Eden je po navedbi štajersko delo.

Posode

Posode za med, seme, dišave ipd. (19): Dražgoše, Gorjuše, Koprivnik, Kranjska gora, Podkoren, Rateče, Srednji vrh, Ihan, Šenturje pri Grosupljem. Domnevna datacija 1850—1900. — Posodica za poper (11.326) ima vrezano letnico 1732. Najdena je bila v Srednjem vrhu pri Kranjski gori. — Posodica za mast iz Podkorena (11.327) s pripombo »gospodinje so imele pri ognjišču v njej mast, da so ponve z njo mazale«.

Škatle za nakit, šivanje ipd. (19): Dražgoše, Gozd, Gorica, Rateče, Bela peč, Trbiž, Crni vrh nad Idrijo, Polhov gradec, Ljubljana, Konjice. Približna datacija 1808—1880. Št. 11.127 iz Bele peči ima letnico 1784 ter pripombo »skoraj gotovo importirana iz alpskih dežel, ker je tip škatle in ornamentov alpski, skoraj gotovo se je ktera omožila tja pa je iz alpskih krajev s seboj prinesla«. Škatla za nakit s pokrovom (11.284) iz Trbiža ima vrezano letnico 1791 in napis:

Gašper, Miha, Bolteser. Letnica 1808 je vrezana na škatli v etui obliki pod št. 11.289

Skrinjice za denar (3): Žirovnica in Radohova vas na Dolenjskem. — Skrinjici iz Žirovnice sta po navedbi tamkajšnje kmečko delo iz približno 1830. leta. Kaseta iz Radohove vasi iz prve polovice 19. stoletja pa alpski izdelek.

Modeli

Modeli za mali kruhek (20): Železniki, Škofja loka, Puštal, Purgtal, Dražgoše, Šiška. Izdelani med leti 1830—1882. Št. 11.071 ima vrezano letnico 1844. Za modele pod št. 11.056—11.057 — 60 in 61 navaja za verjetni kraj izdelave Češnjico. — Model 11.064 s pripombo »krasno delo«, pa je naredil Kobal Valentin, rojen v Škofji loki, št. 20, leta 1873, 12. 2. sedaj je pečar in zidarski mojster. Ko je bil 25 let star, je to delal in je že dal Gabru za muzej. Enako delo 11.066 in 11.069.

Model za pecivo (1): Celje. Tudi tam izdelano okoli 1780.

Modeli za surovo maslo (5): Bela peč. Okrog 1800 in 1820. Štajersko delo.

Model za vlivanje sveč (1): Radovljica 19. stoletje.

Model za odtiskavanje na ilovico (1): Ljubno. Okrog 1830.

Model za malto (1): Bled. Okrog 1820.

Matrica za blago (1): Bukovica. Okrog 1840.

Štampiljka za prtiče (2): Zgornja Šiška. Okoli 1860. Za oba predmeta (11.107 in 11.108) pripomba: »eden in isti naredil, je bil kak Schnitzer tam gor«.

Mere

Mere, firkel (6): Sorica, Dražgoše in Kališe. Okoli 1850—1890.

Putrihi (3): Sorica, Kočevje in Sodražica. Okoli 1830—1895.

Tehtnice (5): Dražgoše, Ljubljana. Druga polovica 19. stoletja. In Podrošt, Tržič.

Utež (1): Novo mesto. Prva polovica 18. stoletja.

Svetilke in svečniki

Svečniki leseni in železni (24): Sorica, Dražgoše, Selce, Škofja loka, Železniki, Rateče, Podkoren, Radovljica, Ljubljana, Dolenjsko. Okoli 1800—1880.

Leščerbe (6): Koroška Bela, Hoste, Bela peč, Kranjska gora. Okoli 1700 in prva polovica 19. stoletja.

Svetilke (11): Knapovšče, nad Medvodami, Dražgoše, Kropa, Rudno pri Železnikih, Kranjska gora, Zgornja Šiška, Ljubljana, Gosteče. Približna datacija 19. stoletje. S pripombo: sejmarska roba in tovarniški izdelki ali pa domače delo.

Čelešniki (2): Prežganje in Raka na Dol. Okoli 1850. »So domače kovaško delo«.

Podstavki za olj. svetilke (4): Hoste, Sora, Sopotnica, Kranjska gora. Približno 1845—1880.

Posoda za olje (1): Gorenjska. Druga polovica 19. stoletja.

Posoda za smodnik (1): Podkoren. Izdelano prav tam. Datacija 18. stoletje.

Škarje za stenj (5): Dovje, Bohinj, Slovenija. Datacija 18. in 19. stoletje.

Dušice (7): Dunajsko tovarniško delo. Druga polovica 19. stoletja.

Škatlice za vžigalice (19): Sorica, Dovje, Škofja loka, Gozd, Purgštal, Zgornja Šiška, Kleče, Lepoglav, Šenturje pri Grosupljem. Ostali tovarniški izdelki: Moritz Meissners Söhne, Wien, Fritsch in izdelki Johanna Darmanna, potujočega izdelovalca.

Ure

Ura (1): Gozd pri Martuljku. Druga polovica 19. stoletja.
Uteži od ure (2): Gorenjsko delo. Prva polovica 19. stoletja.
Privesek za ure (1): Pforzheimearbeit. Konec 19. stoletja.

Kuhinjski inventar

Žličniki (36): Dražgoše, Zali log, Rateče, Podkoren, Dovje, Kranjska gora, Srednji vrh, Gorjuše, Hoste, Bela peč, Sora, Goričane, Gameljne, Male peče, Velike peče, Zavrstnik, Vrhnika. Približna datacija 1830—1880. Št. 11.298 ima pripombo »izdelal je pa tole pastir v Gorjušah, doma iz Baške doline (med Podbrdom in Hudo južno). 11.299 detto, 11.305 ima vrezano letnico 1842. 11.311 »izdelal ga je neki Janez Juvan v Radečah okoli 1894«. 11.316 »naredil ga je Janež Miha, je rekel 1920, da je 5 let star. Ta Janež Miha je iz Tična nad Pokljuko doma.«

Skledník (1): Kranjska gora. Okoli 1715.

Nečke (2): Podkoren, Purgštal. Okoli 1820. 11.290 iz Podkorena z vrezano letnico 1887.

Čutara (5): Col pri Vipavi, Špeharje in Stari trg ob Kolpi, Trška gora. Prva polovica 19. stoletja. Pri dolenjskih izdelkih hrvaški vpliv.

Hlapec (1): Gorenjska in Glince pri Šentvidu. Prva in druga polovica 19. stoletja.

Meh (2): Ljubljana — Smole. Prva polovica 19. stoletja.

Držalo za omelo (2): Dražgoše. Devetnajsto stoletje.

Pohištvo

Skrinje (2): Poljanska dolina, 11.659 ima letnico 1856 in pripombo izdelano v Škofji loki. 11.663 najdena v Ljubljani z letnico 1832. Po tipu sodi v območje Škofje loke.

Skrinja (3 deli): Drenov grič. Okoli 1820.

Zibelka (5): Hoste, Kranjska gora. Okoli 1835 in 1850. Metlika okoli 1900, hrvatsko delo.

Zibelka (1 del): Kranjska gora. Okoli 1870.

Postelja (2 stranici): Kranjska gora z letnico 1896.

Stol (1): Sora pri Medvodah z letnico 1845.

Naslonjalo od stola (2): Dražgoše, Gozd. Prva polovica 19. stoletja.

Vratca od omarice (3): Kranjska gora, Bukovica pri Škofji loki. Okoli 1880 in 1804.

Deščica za jaslice (6): Kranjska gora, Podkoren, Bela peč. Okoli 1830. 11.339 s pripombo »slikal domačin, ki je križ malal«. 11.341 »slikarija je skoraj gotovo delo potujočega rokodelca.« 11.344 z letnico 1766. »Skoraj gotovo iz Gornjega Štajerskega, iz istih krajev okoli Knittelfelda ali Sv. Michela, je nekdo s seboj prinesel.«

Naoknice (2): Ihan. Okoli 1780.

Kapitel vratni (1): Ihan. Okoli 1860.

II. Obrt

Predilstvo in tkalstvo

Preslice (75): Kranjska gora, Podkoren, Rateče, Mojstrana, Dovje, Gozd, Srednji vrh, Gorjuše, Koprivnik, Bohinjska Bistrica, Dražgoše, Češnjica, Zali log, Sorica. Približna datacija 1780—1870. 11.191 ima vrezano letnico 1780, 11.192 pa 1833. Nato so vrezane še letnice 1819, 1838, 1866, 1833.

Zatiki in vijaki za preslice (18): Kranjska gora, Podkoren, Mojstrana, Gozd, Srednji vrh, Polhov gradec. Okoli 1830 in druga polovica 19. stoletja.

Koželji (20): Podkoren, Rateče, Gozd, Mojstrana, Železniki, Ločnica. Okoli 1830—1860.

Kolovrat (1): Dražgoše. Okoli 1860.

Deli kolovrata (28): Dražgoše, Selce, Češnjice, Ločnica pri Sori. Okoli 1850 do 1880.

Priprave za navijanje (2): Dražgoše, Ločnica, Polhov gradec. Okoli 1870 do 1890. 11.086 s pripombo »skoraj gotovo pa je okoli 1880 ob času vojne iz Bosne semkaj prinešeno. Je videti orientalske vplive.«

Deli statev (4): Hoste, Rateče, Bela peč. Okoli 1800—1850.

Pletarstvo

Košarice, različne (13): Gozd, Nemški rovt, Osojnik, Gosteče, Zgornja Šiška, Skaručna, Litijski hribi. Približno 1800—1900.

Piparstvo

Pipe (22): Krka — Gornje Štajersko, Leoben in Bruck an der Mur, Zgornja Šiška, Podnart, Kropa. Št. 11.541 s pripombo: Kaže isto obliko kakor one, ki so baje v Poljanski dolini izdelane! Najdeno pri izdelavcu pipe v Krki pri Stični (mož je bil okoli leta 1905, ko sem bil že dol, že precej star, in je rekel, da ne izdeluje več.) 11.576 z letnico 1873: skoraj gotovo tudi tam, v Leobnu, izdelano. 11.577 ima letnico 1873, 11.580 letnica 1900. 11.629 dunajsko (tovarniško) delo in 11.630, ter 11.631 pa Grazer Arbeit.

Čedre-vivčki (25): Podkoren, Gorjuše, Leše pri Brezjah, Češnice pri Moravčah. Okoli 1840, 1900.

Deli pip (17): Spodnje in Zgornje Gorjuše, Sopotnica, Purgštal, Nesseltal (Kočevje). Okrog 1880—1895.

Čibuki (6): Bosna, Sarajevo. Okoli 1885.

Ključavnice in okovje

Ključavnice (32): Bela peč, Podnanos, Rudno, Kropa, Selce, Ligojna, Brezovica, Podkoren, Koprivnik, Krka, Vipava. Okoli 1750 in 1870. Št. 11.329 s pripombo: to so imeli pastirji v planini pri planinski koči, nov, ni bil še v uporabi. Zelo zanimiv kos, alpski tip. Take ključavnice so sploh v južnih alpskih krajih delali. Za ostale trdi, da so nemško alpsko delo (import).

Ključi (57): Gorenjsko.

Žabice (17): Gorenjsko. V 17. in 18. stoletju. Zgornje avstrijsko delo.

Okovje, razno (19): Gorenjsko, Zgornja Šiška, Florjanska ulica. Približna datacija 18. in 19. stoletje. Staro ljubljansko delo, rokoko.

Keramika

Pečnice (37): Železniki, Kamnik, Dob, Stična, Dobrunje, Dobrepolje, Višnja gora, Dolenja vas, Britof, Jesenice, Ljubljana okolica, Bela krajina. Približna datacija 17. stoletje in druga polovica 19. stoletja. Št. 11.864 so delali pravoslavni delavci. Ima pravoslavni križ za ornament. En kapitelen štikelc s pravoslavnim kripem. Št. 11.865 do 68 z navedbo »suddeutsches Modell«. Št. 11.870 iz Ljubnega pri Podnartu, domače delo. Št. 11.888 do 90. Št. 11.871 je bil izdelan v Malem Mengšu, 11.880, 11.884, 11.872, izdelano v Komendi z letnico 1851 in 11.879, 11.875—78, izdelano v Tacnu pod Šmarno goro, 11.885—86, 11.891, 11.865 južnonemški izdelek iz 17. stoletja.

Skodelice (6): Laško, Ljubljana, Mengeš. Okrog 1850 in druga polovica 19. stoletja. Alpski izdelek, severno češki izdelki.

Lonci (7): Ljubno, Slovenska Bistrica, Ptuj. Približna datacija prva polovica 19. stoletja in 1927. Št. 11.716—17 izdelano v Ljubnem, 11.764 in 11.745 izdelano v Slovenski Bistrici.

Sklede (4): Slovenska Bistrica, Vipavska dolina, Spodnji Dravograd, Brežice. Okoli 1850, druga polovica 19. stoletja, 11.796 kraj izdelave Pordenone, 11.819 alpski izdelek.

Posode za sol (6): Izdelki Srednje tehnične šole v Ljubljani, iz Zoisove tovarne, alpski izdelki.

Kozice (1): Ljubljana okolica. Izdelano v Mengšu v drugi polovici 19. stoletja.

Posode za kavo (5): Ljubljana okolica, Savinjska dolina, Ljubljana. Okoli leta 1850. Delano v Komendi, češko in bosansko delo.

Krožniki (12): Savinjska dolina, Ljubljana, Ptuj, Vipava, Brežice, Notranjska. Druga polovica 19. stoletja. Alpski izdelki, severna Češka, angleški izdelki, Dallwitz.

Vrči za vodo (26): Gorenjsko, Šmartno, Šentjernej, Slovenska Bistrica, Ptuj, Sv. Urban v Slovenskih goricah, Pohorje, Kunigunda, Savinjska dolina, Untersberg na Kočevskem, Spodnji Dravograd, Marenberg, Beljak. Okoli 1900—1910. Št. 11.718 izdelano v Šmartnem pod Šmarno goro. Št. 11.718 izdelano na Ljubnem. Št. 11.757 izdelano v Št. Jerneju na Dolenjskem. Št. 11.763 izdelano v Slovenski Bistrici. Št. 11.770—73 izdelano v Ptuju. Št. 11.744 izdelano v Kamnici pri Mariboru. Nekateri so označeni kot alpski produkti in zgornje štajersko delo ter češko delo.

Majolike (17): Savinjska dolina, Tuhinjska dolina, Vipavska dolina, Gorica. Izdelki iz druge polovice 19. stoletja. Št. 11.766 izdelano v Petrovčah pri Celju, ostali v Pordenonu in Pesari.

Čutare (5): Gorenjsko. Okoli 1850. Izdelano v Ljubnem in Šmartnem pod Šmarno goro ter na Srednji tehnični šoli v Ljubljani.

Svečniki (5): Ljubljana okolica. Datacija 1800 in druga polovica 19. stoletja. Izdelano v Kamniku, Komendi in Ljubnem.

Vaze (5): Najdeno v raznih krajih. Izdelano okoli 1820, 1910. Izdelki tovarne v Kamniku, gornje štajerski izdelki, bosansko delo in iz Zoisove tovarne v Ljubljani.

Kropivčki (14): Kropa, Radovljica, Glince, Homec, Ledine pri Idriji, Kozje, Podkoren, Savinjska dolina, Vipavsko. Okoli 1800, druga polovica 19. stoletja. Izdelano v Ljubnem, Tacnu, Mengšu, Spodnji Idriji, Liboje, v Ptuju, alpski izdelki, Pordenone.

Igrače (18): Izdelki iz Komende, Tacna, Slovenske Bistrice, Kapele pri Brežicah. Izdelano v letih 1904 in 1908.

Steklarstvo

Steklenice (4): Posruk pri Mariboru in Zgornja Radgona, Slovenska Bistrica. Prva polovica 19. stoletja, alpski izdelki.

Vrči (2): Gorenjsko in Zgornja Radgona. Prva polovica 19. stoletja.

Kozarci (3): Gornja Radgona, Slovenska Bistrica. Okoli 1850.

Predmeti iz cina

Kropivčki (6): Gorenjsko, Selška dolina, Brezje, Škofja loka. Prva in druga polovica 19. stoletja.

Krožniki (1): Škofja loka. Druga polovica 19. stoletja.

III. Gospodarstvo

Oselniki (11): Sorica, Selce, Kranjska gora, Koprivnik, Podkoren, pribl. letnica 1845—1890. Št. 11.277 iz Koprivnika, kjer je tudi narejeno.

Kambe (8): Podkoren, Kranjska gora, Gorjuše. Prva in druga polovica 19. stoletja.

Uzde (4): Vrhnika, Sv. Trojica pri Logatcu. Druga polovica 18 in 19. stoletja.

Podkev (1): Savinjska dolina. Datacija 17. stoletje.

Različno obrtno in poljedelsko orodje (24): Muljava, Jamnik, Rateče, Selška dolina. Datacija 19. stoletje.

Rovaš (1): Podkoren.

Deli vprege (2): Ponova vas na Dol. Prva polovica 19. stoletja.

Obliči, razni (11): Škofja loka, Podkoren, Srednji vrh, Gozd, Rateče, Kriška vas na Dol. Od 1820—1877.

Različno obrtniško orodje (29): Maribor, Črnomelj, Gosteče, Kranjska gora, Podkoren, Selce, Dovje, Škofja loka, Kleče, Srednja vas, Dražgoše, Ribnica. Konec 18. in 19. stoletja.

IV. Noša

Deli ženske noše

Avbe (2): Podkoren, Rateče. Prva polovica 19. stoletja.

Ošpetelj (1): Podkoren. Okoli 1850.

Srajca (1): Bosansko delo. Ljubljana. Okoli 1850.

Modrci (3): Srednji vrh, Rateče. Datacija 19. stoletje.

Šali (3): Kranjska gora. Prva polovica 19. stoletja.

Manšete (1): Ljubljana. Delo gospe Roth iz Ljubljane. Prva polovica 19. stoletja. Nakit ženski in moški.

Uhani (14): Tovarniško delo, za 12.374 opomba »verjetno delano v Ljubljani ali pa tu montiramo po licenci«.

Prstan (1): Pripomba »Fiumaner Arbeit«.

Broše (7): Graško delo in delo Gablonzer. Konec 19. stoletja.

Zapestnica (1): Tovarniško delo.

Igle (3): Purgštal. Prva polovica 19. stoletja.

Verižice (6): Dunajsko tovarniško delo. Datacija 19. stoletje.

Zaponke, razne (127): Gorenjska, Dolenjska in okolica Ljubljane. Nemško alpskega izvora, večji del dunajsko tovarniško delo. Konec 18. in 19. stoletja.

Sklepanci (18): Ljubljanska okolica in Gorenjsko. Večji del import. Za izdelke pod 12.189, 12.195, 12.197, 12.199, 12.200 do 12.202 navedena pripomba »verjetno izdelani v Mengšu«.

Glavniki (8): Purgštal, Oberharzearbeit. Datacija 19. stoletje.

Šopki (2): Kranjska gora. Konec 19. stoletja.

Trakovi (13): Dovje, Rateče, Bohinjska Bistrica, Štenge pri Nomnju, Jesenice. Datacija 19. stoletje. Import in huculsko delo.

Peče in pos. deli (23): Poljanska dolina, Dražgoše, Stožice, Gameljne, Mengeš, Glince, Šmartno, Zalog. Št. 12.649 »Ob derartige Hauptucher wirklich hier erzeugt worden sind, ist fraglich-nachdem die hierartige firma Rant (Nemec, bil na Marijinem trgu) derartige Tucher von auswarts bezogen u. hierorts zu Markte gebracht hatte.« Št. 12.634, 1—3, prof. Grebenčeva opomba: »Prodala mi je leta 1903 vse te tri kose še tista (65 do 70 let stara) ženska, ki jih je še sama delala in mi je rekla, da take peče dela, tudi še ena stara ženska pri mitnici »šrangi« na Viču pri Ljubljani, isto 12.668. Št. 12.671 najdeno v Mengšu in tam tudi leta 1837 (ima letnico in sign. R. K.) izdelano. Dela moja teta Šunkarjeva. Imajo tam mlin, so že pomrli. Št. 12.673 detto.

Ovratnik (1): Ljubljansko delo. Konec 19. stoletja.

Povoja (2): Koprivnik, Rateče. Prva polovica 19. stoletja.

Cokle (1): Rateče. Okoli 1880.

Krplje (1): Sorica. Okoli 1885.

Krapeža (2): Sorica. Datacija 19. stoletje.

Kopito za škornje (1): Sorica. Okoli 1885.

Palice in držaji (9): Podkoren in Ljubljana. Import in drugi domači izdelki. Datacija 19. in 20. stoletje.

Dežniki, deli (12): Ljubljana okolica in Škofja loka.

Očala (2): Kranj, Železniki. Datacija 19. stoletje.

Zrcala (2): Osojnik pri Sori in Škofja loka. Okoli 1870 in 1880.

Obloge (2): Kriška vas na Dolenjskem. Okoli 1870.

Mošnjički (3): Podkoren in Ljubljana. Izdelki iz Podkorena in tvrdke Roth. Datacija 20. stoletje.

Doze za tobak (2): Purgštal. Z letnico 1745.

Kresila (36): Dolenjsko, Gorenjsko. Št. 12.913, 1—3 »kraj izdelave neznan, ampak izdelal je taka kresila vsak kovač«.

Kamni, kresilni (4): Datacija 19. stoletje.

Gumbi, 4 kartoni (1206 gumbov, po inventarnih številkah 184). Skupna pripomba «vse te knofe so nosili naši ljudje zunaj na kmetih in vse je najdeno tukaj na Kranjskem in skoraj gotovo, so vsi ti knofi prišli k nam z Dunaja. Ponekod navaja mesto izdelave Purgštal pri Škofji loki ali pa pripombo, da je staro ljubljansko delo«.

Prevleke za blazine (3): Kranjska gora, Koprivnik. Okoli 1800—1870.

Prtički, velikonočni (5): Dravlje, Brezje, Vrhnika, Notranje gorice. Datacija 19. stoletje.

Vzorčnik (2): Ljubljansko delo gospe Roth. Prva polovica 19. stoletja.

Prtički za jaslice (2): Kranjska gora. Okoli 1871.

Trakovi za prte (7): Rateče. Prva polovica 19. stoletja.

V. Umetnost

Panjske končnice (37): Dravlje, Goričane, Dobrava, Britof, Hoste, Škofja loka, Polhov gradec, Podbrezje, Poljanska dolina. Z letnicami 1842, 1840, 1831, 1832, 1873, 1867, 1887, 1889, 1891, 1893, 1870, 1850, 1863, 1868, 1830, 1823. Št. 11.679 ima pripombo »izdelano v Zgornji Šiški«. Št. 11.683—11.690, 11.898—99, 11.700,

11.701, 11.714—15 s pripombo »izdelano v Dobravi pri Ljubljani«. Št. 11.687 in 11.696 izdelani v Podutiku. Št. 11.691—95, 11.697, 11.702—04, 11.707 izdelano v Hostah pri Škofji loki. Št. 11.704 Kristusov vhod v Jeruzalem, izdelano v Hostah, okoli 1860. »Isti umetnik, ki se pa tu bolj mlad bolj potrudil bolj skrbno izdelal.« Št. 11.705 Dobrunje, 11.706 Podbrezje, 11.708 Škofja loka, 11.709 do 11.715, 11.716 Ljubno.

Slike na steklu (71): Za kraje izdelovanja navaja Moravsko in Zgornjo Avstrijo. Pod inv. št. 12.556, 12.502 pripomba »delano v Selcah nad Škofjo loko (in sicer je slikala to sliko neka ženska, katere ime je še znano v Selcah, umrla je že okoli 1900. Tudi okvir je domače delo). Ima tudi drugi tip. Enako 12.558, 12.557 izdelal neki možakar v Črnem vrhu pri Polhovem gradcu. Druga polovica 19. stoletja.« Za ostale navaja približno letnico 19. stoletje.

Slike, razne (olje in bakrorezi, 23): Ljubljana, Kranjska gora, Rateče, Podkoren, Skaručna. Št. 12.451 izdelano v Ratečah. Prva polovica 19. stoletja. Številka 12.452—54 domače delo, enako 12.456—58. Približno v 19. stoletju.

Okvirji (14): Sorica, Nemški rovt, domače delo.

Prtička iz papirja (2): Dravlje. Okoli 1850.

Križi, nagrobni (2): Podkoren. Okoli 1850.

Plošče, okrasne (6): Okoli 1850.

Plastika, deli (4):

Običaji

Pisanice (45): Kraji izdelave, Adlešiči 1921, 1908, Škofja loka konec 19. stoletja, Krakow 1910, Gornja Avstrija konec 19. stoletja, Knin 1913.

Ropotulje (3): Kamna gorica, 19. stoletje.

Možnar (1): Dražgoše. Prva polovica 17. stoletja.

*

Če iz gornjega pregleda zberemo podatke o provenienci Grebenčevih predmetov v zbirki Etnografskega muzeja v Ljubljani, bo podoba takale: Predmeti z Gorenjskega so iz naslednjih vasi: okolica Škofje loke (Sorica, Dražgoše, Zali log, Železniki, Škofja loka, Purgštal, Puštal, Ljubno, Ločnica ob Sori, Medvode, Hoste, Selce, Sopotnica, Dolenja vas). Okolica Radovljice (Kranjska gora, Gozd, Srednji vrh, Podkoren, Mojstrana, Dovje, Rateče, Koprivnik, Ljubno, Bled, Gorjuše, Bela peč, Kropa, Jamnik, Kamna gorica), Velesovo, Tržič, Kamnik in okolica, Moravče. Na Dolenjskem so bili nabrani predmeti v naslednjih vaseh: Velika loka, Male pece, Stranska vas, Trška gora, Krška vas, Muljava, Št. Jurij pri Grosupljem, Kočevje, Radohova vas. Vasi iz Štajerskega so: Celje, Konjice, Litijski hribi. Primorski in notranjski predmeti so iz vasi: Vipava, Tolmin, Črni vrh nad Idrijo, Col in Polhov Gradec. Za Belo krajino so znani samo štirje kraji, in sicer Adlešiči, Stari trg, Metlika, Črnomelj. Za Ljubljano in okolico pa: Šiška, Dravlje, Gameljne.

Predmeti, ki so bili najdeni v omenjenih vaseh, so večidel domače delo; nekateri izdelki pa so prišli od drugod, iz Avstrije, Poljske, Češke, Moravske in Saške, kar velja predvsem za slike na steklu, nakit in druge okrasne ali pa uporabne kovinske predmete.

Z etnografsko zbirko prof. Otona Grebenca se je EM nedvomno zelo obogatil. Že površni pregled zbirke nam pove, da je predmete za svojo privatno zbirko zbiral glede na vsebino zelo načrtno. Skušal je čimbolj izpopolniti posamezne skupine predmetov, tako, da vsaj pri nekaterih skupinah lahko spremljamo ves razvoj danega materiala, od mlajšega k starejšemu, od enostavnejšega k bolj kompliciranemu. Za primer naj navedemo zbirko modelov za male

kruhke, slik na steklu, preslic, najrazličnejših keramičnih izdelkov, zlasti pečnic, kresil itd. Zbirateljski čut je združeval s strokovnim, z veseljem do naloge, ki si jo je zadal, kar lahko povzemamo iz njegovih lastnih pripomb, ki jih je napisal na listič papirja dr. Žigon in se je ohranil v inventarni knjigi, ki sta jo sestavljala skupaj z dr. Žigonom: »To ti pa rečem, brez zamere. Če sem na kaj ponosen, na to pa sem ponosen. (Pokaže kresila, ki jih sklada pred sabo.) En tak sistem skupaj dobiti, to pa ni kar tako. Pa naj eden še danes vkup, take skupine jih ne dobi danes več. Šob. 15. II. 30. pop. 4h.«

Zato lahko trdimo, da je bil pri zbiranju gradiva precej daleč pred nekaterimi diletantskimi zbiralci, ki so tiste čase segali samo po raritetah ali pa so nosili v muzej nepomembno staro šaro. Prof. Grebenc se torej ni omejeval samo na izdelke naše ljudske umetnosti, ampak je zbiral tudi predmete vsakdanje rabe, skoraj »nepomemben« material za tiste čase, ko so muzejske etnografske zbirke sestavljale le noše, panjske končnice, skrinje in slike na steklu.

Nadvse pohvalno je, da ima Grebenčeva zbirka v inventarnem rokopisu, ki sta ga sestavila Grebenc in Žigon, tudi danes veliko strokovno vrednost. Saj je edina starejša zbirka, ki ima istočasno navedene tudi ustrezne inventarne podatke. Na tej osnovi bo vsakomur, ki se bo lotil skupne ali pa posamezne obdelave predmetov, prihranjenega mnogo raziskovalnega truda pri določevanju provenience, časa in krajev izdelave. Potrebno pa je dodati, kolikor smo mogli dognati mimogrede pri preverjanju navedenih podatkov, da so nekateri nezanesljivi ali celo napačni,[2] kar velja za določanje starosti, provenience in pa ugotavljanja kraja izdelave. Največja pomanjkljivost v Grebenčevi zbirki je pač v tem, da so zbrani predmeti omejeni na zelo ozko geografsko območje, skoraj samo na Gorenjsko, in sicer na tedanji radovljiški in škofjeloški okraj.

Nedvomno pa je prof. Oton Grebenc s svojo privatno zbirko rešil delček slovenske predmetne ljudske kulture. Predmete je zbiral kot poznavalec in ljubitelj v najboljšem pomenu teh besed.

Résumé

LA COLLECTION GREBENC AU MUSEE ETHNOGRAPHIQUE DE LJUBLJANA

Dans l'exposé ci-dessus, l'auteur traite des objets de la collection ethnographique de Grebenc. Le prof. Oton Grebenc a rassemblé les matériaux de cette collection privée ensemble avec ses étudiants dans la première moitié du 20e siècle. Dans le collectionnement des objets ethnographiques, le prof. Grebenc ne se limitait pas seulement aux produits de notre art populaire, comme c'était la coutume en ces temps-là, mais il recueillait aussi les objets d'usage quotidien. De plus, la collection de Grebenc est l'unique collection plus ancienne, où sont indiquées dans les manuscrits du prof. Grebenc et du dr. Žigon aussi les données d'inventaire correspondantes, ce qui facilite grandement les recherches plus détaillées sur ces matériaux. La plus grande imperfection de cette collection réside dans le fait que les objets sont limités à un territoire géographique très restreint, presque uniquement à la Haute Carniole, et cela aux districts de Radovljica et de Škofja Loka d'alors.

[2] Za izdelke slikarske delavnice iz Selc trdi, da jih je delala samo ena roka, in sicer »neki možak iz Host pri Škofji loki«, kar pa ne drži. Glej: Gorazd Makarovič, Slikanje na steklu na slovenskem ozemlju, SE.